

ФУНКЦІЇ СУКУПНОГО ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

У статті визначено та обґрунтовано функції сукупного фінансового потенціалу країни та механізми їх реалізації. Запропоновано поділяти функції сукупного фінансового потенціалу на основні: мобілізаційна, накопичувальна, реалізаційна; похідні: відтворювальна, перерозподільна, регулююча; вмінені: соціальна, координаційна, контрольна.

The article determines and grounds the functions of the combined financial potential of Ukraine and mechanisms of their implementation. It was suggested to classify the functions of the combined financial potential as the main: functions of mobilization, accumulation and implementation; derivative: replicating, redistributing, and regulating functions and imputed ones: social, coordinating, and controlling functions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах структурної перебудови економіки України, розвитку фінансових відносин, одним із найважливіших завдань фінансової науки стає теоретичне опрацювання та прикладне вирішення проблем формування та ефективного функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, чому сприяють потреби національного соціально-економічного зростання. Сучасні економічні реалії переконливо свідчать про те, що темпи та загальний вектор соціально-економічного прогресу значною мірою залежать від сукупного фінансового потенціалу країни. Тому питання дослідження сукупного фінансового потенціалу країни постають особливо гостро у зв'язку з тим, що він набуває характеру важливих можливостей, завдяки використанню яких стає можливим як підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання та зміцнення їх фінансового потенціалу в складі сукупного фінансового потенціалу країни, так і забезпечення фінансово-економічної стабільності та розвитку країни загалом. Виникає та розширюється ціла низка чинників, які обумовлюють необхідність дослідження формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни. Багатьма вченими підкреслюється пріоритетність розроблення науково обґрунтованих управлінських рішень у фінансово-економічній сфері, що також стосується сукупного фінансового потенціалу країни. На підтвердження наведемо думку Є. О. Малік та Г. І. Завистовської, що «активізація фінансового впливу на соціально-економічний розвиток України має передбачати передусім формування нового фінансового світогляду як основи втілення досягнень сучасного фінансового менеджменту» [1, с.120]. Тому необхідність дослідження та актуальність цієї проблематики виходять із необхідності забезпечення наукового змісту сукупного фінансового потенціалу країни. Важливим стає завдання визначення функцій сукупного фінансового потенціалу країни.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Економічна наука поки не розробила цілісної, завершеної теорії сукупного фінансового потенціалу країни. Питання розвитку національної економіки в його теоретико-методологічному та науково-практичному контексті, з урахуванням взаємопов'язаних фінансових, економічних, соціальних та інших аспектів, широко висвітлені в працях багатьох вітчизняних науковців. Наявні публікації за цією проблематикою присвячені лише окремим складовим сукупного фінансового потенціалу країни, напрямам і підходам. Ці дослідження представлено працями таких науковців як: А. А. Гриценко, В. В. Глушенко, А. І. Даниленко, Л. В. Лисяк, І. О. Луніна, І. О. Лютий, С. В. Львовчкін, В. М. Опарін, К. М. Павлюк, Ю. В. Пасічник, Д. В. Полозенко, І. Я. Чугунов, С. С. Шумська, С. І. Юрій та багато інших. Водночас у вітчизняній фінансово-економічній науці відсутні комплексні дослідження теоретико-методологічних засад формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу як

основи розвитку країни, що зумовлює потребу в розробці концептуальних підходів та визначення функцій сукупного фінансового потенціалу країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній фінансовій науці та економічній теорії до теперішнього часу не сформовані визнані широкою науковою спільнотою функції сукупного фінансового потенціалу країни. Тому визначення функцій сукупного фінансового потенціалу країни стикається з певними труднощами, одна із яких полягає в тому, що така наукова задача раніше не ставилася та не вивчалася. Розв'язання проблеми потребує посиленої уваги до питань пов'язаних з сукупним фінансовим потенціалом країни, з визначенням його функцій та механізмів їх реалізації.

Постановка завдання. Метою статті є визначення й обґрунтування функцій сукупного фінансового потенціалу країни та механізмів їх реалізації, поділ функцій на основні, похідні та вмінені.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковий підхід до дослідження сукупного фінансового потенціалу країни передбачає необхідність обґрунтування його теоретичної моделі, що має не тільки найбільш повно описувати даний об'єкт, але й бути інструментом його поглибленого вивчення. Отже, сучасні наукові розвідки повинні зосереджуватися на дослідженні сукупного фінансового потенціалу країни, що доволі тісно пов'язано з визначенням його функцій, які є способами здійснення та реалізації його сутності. Провівши аналіз теоретичних підходів до визначення понять «потенціал», «фінансовий потенціал», «сукупний фінансовий потенціал країни» [2, с.128–133], поняття «сукупного фінансового потенціалу країни» автор статті трактує як визначену сукупність фінансових ресурсів, що взяті у відношенні до можливих результатів його реалізації.

Сукупний фінансовий потенціал країни як системна категорія визначається одночасно як засіб розвитку країни, охоплює всі фінансові та соціально-економічні горизонталі та вертикалі суспільства; передбачає систему фінансово-суспільних відносин з мобілізації сукупності фінансових ресурсів країни та можливість їх накопичення і оптимальної реалізації; підсистемами сукупного фінансового потенціалу як системної категорії є його складові, компонентами – суб'єкти господарювання, елементами – ресурси [3, с.293–298].

Отже, призначення і роль сукупного фінансового потенціалу в фінансово-економічній системі країни повніше можуть бути розкриті через властиві йому функції. При цьому в науковій літературі не виділяються окремо функції, що відповідали б поняттю «сукупний фінансовий потенціал країни». Досліджуючи фінансовий потенціал України, С. С. Шумська зазначила, що «кожний сегмент фінансів, який було розглянуто з точки зору формування сукупного фінансового потенціалу, зберігає свої самостійність та функції, і разом вони, окрім того, ще є основою реалізації національних інтересів країни» [4, с.62].

Виходячи з наведеного вище, можна резюмувати, що всі функції як фінансів, так і потенціалу в цілому застосовні і до сукупного фінансового потенціалу країни. Так перерозподільна та контрольна функції відіграють значну роль у формуванні та функціонуванні сукупного фінансового потенціалу країни, що буде розкрито більш детально в даному дослідженні. Разом з тим, розглядаючи сукупний фінансовий потенціал країни, варто зазначити, що спиратись тільки на такі функції недостатньо. Тому що, на думку автора, сукупний фінансовий потенціал країни має специфічні функції, які визначають його особливе місце в економіці країни, в теорії фінансів та відрізняють його від інших різновидів потенціалів.

Метою формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу України можна вважати реалізацію соціально-економічної політики, зміст якої визначається пріоритетними національними інтересами. Проблеми, умови, цілі й реальні фактори формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни визначають його специфічність, яка й проявляється у його відповідних функціях. Спираючись на думку Б. Б. Сац [5, с.106] визначимо, що формування відповідної теоретико-методологічної бази та визначення функцій сукупного фінансового потенціалу країни є лише однією з початкових стадій створення механізмів і систем у будь-яких економічних процесах.

Функція (від лат. *functio*) означає «виконання зобов'язань, коло діяльності,

призначення, роль» [6, с.41; 7, с.556], «робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось, обов'язок, повинність, місія» [6, с.41; 8, с.675]. Тобто функції сукупного фінансового потенціалу країни пов'язані з виконанням конкретних зобов'язань або місії. Розглядаючи значення функцій сукупного фінансового потенціалу країни, автор апелює до думки вчених, які досліджували функції держави, щодо об'єктивності функцій [6, с.42; 9, с.142]. Функції сукупного фінансового потенціалу країни – це основні призначення його формування та функціонування, у яких відбивається його сутність, цілі та завдання у певних формах і певними методами. Об'єктивність функцій зумовлена закономірностями формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни. Водночас об'єктивний характер функцій сукупного фінансового потенціалу країни не означає, що вони реалізуються поза волею і свідомістю людей: сукупний фінансовий потенціал країни лише тоді буде активно формуватися та ефективно функціонувати, коли його функції якнайповніше відповідатимуть об'єктивним потребам суспільства. Отже, усвідомлення цих потреб та необхідність їх задоволення визначає набір функцій сукупного фінансового потенціалу та механізмів їх реалізації.

У цілому призначення, роль сукупного фінансового потенціалу країни полягає в такому:

- формування сукупного фінансового потенціалу країни мобілізує певний обсяг фінансових ресурсів усіх його складових;
- сукупний фінансовий потенціал країни необхідно накопичувати, ефективно його реалізуючи;
- функціонування сукупного фінансового потенціалу країни забезпечує кругообіг фінансових ресурсів, а отже безперервність процесу відтворення;
- функціонування сукупного фінансового потенціалу країни здійснюється через його перерозподіл між галузями, регіонами, верствами населення, юридичними і фізичними особами тощо;
- функціонування сукупного фінансового потенціалу країни впливає на інтереси суб'єктів перерозподільних відносин і регулює різні напрями соціально-економічного розвитку;
- сукупний фінансовий потенціал країни відіграє важливу роль у системі економічних методів управління економікою, регулюючи її своїм функціонуванням;
- сукупний фінансовий потенціал країни є індикатором економічного і соціального рівня розвитку країни, суспільства, суб'єктів господарювання;
- формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу повинно забезпечувати контроль за формуванням і використанням фінансових можливостей країни.

У загальному переліку зобов'язань сукупний фінансовий потенціал країни впливає на ефективність функціонування всієї національної економіки, що у підсумку має забезпечувати розвиток країни, відповідно і добробут кожного. Тому, на погляд автора, сукупному фінансовому потенціалу країни будуть притаманні функції, які якнайточніше зможуть характеризувати його фінансово-економічну сутність. Кількісна сутність характеризується мобілізованим, накопиченим та реалізованим обсягом сукупного фінансового потенціалу країни. А якісна сутність виявляється у відтворювальному процесі через форми організації фінансових відносин формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, у його перерозподілі, та через ефективне функціонування регулювання соціально-економічного стану країни.

Визначаючи функції сукупного фінансового потенціалу країни, застосуємо підхід, запропонований А. А. Гриценко [10, с.139–146]. При дослідженні розвитку форм обміну, вартості та грошей, він класифікує функції грошей на внутрішні та зовнішні, основні та похідні, власні та вмінені. Досліджуючи функції сукупного фінансового потенціалу країни, автор вважає за доцільне поділити його функції на основні, похідні та вмінені. Такий поділ функцій показує їх розмежування за групами, дозволяє більш глибоко визначити

досліджуване явище, точніше оцінити місце та роль кожної функції у формуванні та функціонуванні сукупного фінансового потенціалу країни. Розкриття змісту цих функцій дозволяє всебічно, науково обґрунтовано підійти до процесу формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни.

До основних функцій сукупного фінансового потенціалу країни, які є дуже важливими, без яких сукупний фінансовий потенціал країни не існував би, можна віднести: мобілізаційну, накопичувальну, реалізаційну. Ці функції вичерпно внутрішнім і зовнішнім способом розкривають сутність сукупного фінансового потенціалу країни. Це не означає, що сукупному фінансовому потенціалу країни не притаманні інші функції, але всі вони містять зазначені основні функції та мають похідний характер. Це похідні функції сукупного фінансового потенціалу країни. До похідних функцій сукупного фінансового потенціалу країни можна віднести: відтворювальну, перерозподільну, регулюючу.

Наведені основні та похідні функції є власними функціями сукупного фінансового потенціалу країни, тобто притаманними йому як сукупному фінансовому потенціалу країни. Але, окрім основних та похідних, сукупний фінансовий потенціал країни може виконувати і вмінені функції, тобто такі, яких він набуває коли виконує ту чи іншу роль у системі фінансових, економічних, соціальних та інших відносин. До вмінених функцій сукупного фінансового потенціалу можна віднести: соціальну, координаційну, контрольну. Однак, всі ці функції сукупного фінансового потенціалу країни є для нього вміненіми, тобто такими, які він починає виконувати коли включається у зовнішні для нього системи, їх визначеність походить із зовнішнього середовища, а не із внутрішньої сутності сукупного фінансового потенціалу країни. Безумовно, сукупний фінансовий потенціал країни може виконувати й вище наведені, й багато інших вмінених функцій. Але це не має ніякого відношення до власних функцій сукупного фінансового потенціалу, які виражають його сутність. Вмінених, зовнішніх функції сукупного фінансового потенціалу може бути безліч залежно від використання сукупного фінансового потенціалу країни.

Кожна із вищезазначених функцій має свою специфіку та потребує у зв'язку з цим розкриття та конкретизації. Функції сукупного фінансового потенціалу країни реалізуються у певній послідовності.

Перша із основних функцій сукупного фінансового потенціалу країни мобілізаційна функція полягає у можливості та потребі мобілізації певного обсягу фінансових ресурсів за рахунок усіх складових сукупного фінансового потенціалу країни, що реалізується в формуванні останнього. Здійснення цієї функції має першочергове значення тому, що максимальна мобілізація фінансових ресурсів є необхідною передумовою успішного розвитку національної економіки. Без виконання цієї функції неможлива реалізація сукупним фінансовим потенціалом країни інших функцій.

Наступна основна функція сукупного фінансового потенціалу країни, яка реалізується після мобілізаційної, накопичувальна знаходить своє відображення в процесі нагромадження мобілізованих фінансових ресурсів, а отже й сукупного фінансового потенціалу країни. Здійснення цієї функції має значення тому, що вона виявляється як на мікро-, мезо- так і на макроекономічному рівнях, забезпечуючи подальше збільшення як сукупного фінансового потенціалу країни, так і фінансового потенціалу окремих його складових, суб'єктів господарювання, а отже і всієї економіки країни, створюючи нові можливості для розвитку, істотно впливаючи на обсяги зростання валового внутрішнього продукту (ВВП).

Третя основна функція сукупного фінансового потенціалу країни реалізаційна знаходить своє відображення у постійній реалізації сукупного фінансового потенціалу у всіх сферах і ланках національної економіки, отримуючи високі результати від його функціонування, реалізуючи мобілізований та накопичений сукупний фінансовий потенціал країни на забезпечення соціально-економічного підйому.

Розглянемо інші функції сукупного фінансового потенціалу – похідні функції, до яких, як зазначалося вище, належать: відтворювальна, перерозподільна, регулююча.

Відтворювальна функція сукупного фінансового потенціалу країни полягає

у його функціонуванні, що реалізується через забезпечення кругообігу фінансових ресурсів і тим самим безперервності процесу відтворення. Усі складові сукупного фінансового потенціалу країни формують фінансові ресурси, які використовуються та забезпечують потреби розширеного відтворення. Для економіки країни важливою є ця функція сукупного фінансового потенціалу країни, ефективне функціонування якого забезпечить необхідні темпи відтворення, на що безпосередній вплив надають його основні функції.

Відтворювальна функція сукупного фінансового потенціалу країни тісно пов'язана з перерозподільною функцією. Країна має галузі і сфери, про які вона зобов'язана піклуватися, забезпечуючи їх розвиток, а отже, виділяти для цього фінансові ресурси. Відтворювальні процеси обумовлюють об'єктивну необхідність перерозподілу сукупного фінансового потенціалу країни для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, що супроводжується рухом фінансових ресурсів: перерозподілом фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами тощо. Забезпечення розвитку країни вимагає цілеспрямованого перерозподілу фінансових потоків у пріоритетні соціально-економічні сфери, що реалізується через наступну регулюючу функцію сукупного фінансового потенціалу країни.

Регулююча функція сукупного фінансового потенціалу країни має на меті регулювання економічних і соціальних процесів. Регулююча функція реалізується через перерозподіл фінансових ресурсів сукупного фінансового потенціалу країни та їх спрямування на задоволення загальнодержавних потреб з метою регулювання процесів та пропорцій економічного відтворення. Ця функція є не менш важливою за попередні. Про важливість зростання ролі та значущості фінансового регулювання, розвитку регуляторних процесів на національному рівні неодноразово зазначалося вітчизняними науковцями [11, с.110–116].

Реалізація вмієних функцій забезпечується вирішенням конкретних проблем формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, що відображають систему пріоритетів фінансово-економічної політики України сьогодні та на перспективу.

Побудова підвалин соціальної держави ставить на важливе місце вирішення соціальних проблем. Соціальна функція сукупного фінансового потенціалу країни здійснюється через його перерозподіл й реалізацію на сприяння розвитку освіти, культури, охорони здоров'я, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, тобто на соціальну безпеку, людський розвиток, рівень і якість життя тощо.

Координаційна функція сукупного фінансового потенціалу країни визначається процесами узгодження та взаємозв'язку формування й функціонування всіх його складових, що дозволяє ефективно реалізовувати його функції в часових та просторових рамках. Виконання цієї функції створює передумови для безперервного формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни за рахунок встановлення стійких зв'язків між його складовими, функціями.

Контрольна функція сукупного фінансового потенціалу країни полягає у контролі за його формуванням та функціонуванням. Основу контрольної функції становить рух фінансових ресурсів при формуванні та функціонуванні сукупного фінансового потенціалу країни, при виконанні ним вище наведених функцій, що виступає універсальним знаряддям контролю за сукупним фінансовим потенціалом країни. Завдяки контрольній функції, її «сигналам» визначається як складаються пропорції в мобілізованих, накопичених, реалізованих та перерозподілених фінансових ресурсах, наскільки своєчасно ресурси поступають в розпорядження різних суб'єктів господарювання тобто складові сукупного фінансового потенціалу країни, економічно і чи ефективно ними використовуються. Контрольна функція сукупного фінансового потенціалу країни діє в тісній взаємодії з попередніми функціями.

Наведена класифікація функцій відповідає на питання про те, яким чином та в яких

формах сукупний фінансовий потенціал країни реалізує свої сутність, призначення та можливості. Такий підхід до визначення та розмежування функцій також відкриває широкі можливості для подальшого аналізу феномену сукупного фінансового потенціалу країни. Важливо тільки розрізнити сутність явища та його зовнішні різноманітні форми існування.

Вказані функції сукупного фінансового потенціалу країни є основою для його формування та функціонування. Постійні фінансово-економічні та соціально-політичні зміни різною мірою впливають на сукупний фінансовий потенціал України, на його стабільність, зміцнення та ефективність виконання ним своїх функцій. Реалізація функцій сукупного фінансового потенціалу країни передбачає стійкий і поступальний взаємопов'язаний та взаємообумовлений розвиток усіх його компонентів. При цьому треба забезпечувати виконання функцій сукупного фінансового потенціалу країни всіма наявними засобами: фінансовими, політичними, економічними, правовими, організаційними тощо.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже автор статті вважає, що однією з перспективних розробок у сфері економічної теорії та фінансової науки є дослідження сукупного фінансового потенціалу країни. Визначення функцій сукупного фінансового потенціалу країни є новою та однією з найбільш загальних концепцій, що дозволяє розкрити його формування та функціонування в усій багатоплановості. В таких умовах дуже плідними є теоретичні підходи, які дозволяють акцентувати увагу як на найбільш загальних, так і на конкретних аспектах проблеми, глибше зрозуміти її основну сутність, окреслити шляхи удосконалення методології та розвитку методичного інструментарію сукупного фінансового потенціалу країни.

Використання розглянутих функцій дозволяє максимально ефективно впливати на процеси формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни. При цьому з'являються додаткові можливості його цілеспрямованого формування та застосування в фінансово-економічній системі країни, що є перспективою подальших теоретико-прикладних розробок.

Список використаної літератури

1. Малік Є. О. Засади й інструменти активізації фінансового впливу на соціально-економічний розвиток України / Є. О. Малік, Г. І. Завистовська // *Фінанси України*. – 2009. – № 4. – С. 120–123.
2. Портна О. В. Теоретичні підходи до визначення сукупного фінансового потенціалу країни / О. В. Портна // *Проблеми економіки*. – 2013. – № 3. – С. 128–133.
3. Портна О. В. Сукупний фінансовий потенціал країни: системний підхід / О. В. Потрна // *Бізнес інформ*. – 2013. – № 9. – С. 293–298.
4. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С. С. Шумська // *Фінанси України*. – 2007. – № 5. – С. 55–64.
5. Сац Б. Б. Організаційне забезпечення інвестиційного ризик-менеджменту банку / Б. Б. Сац, А. О. Тимків // *Фінанси України*. – 2008. – № 8. – С. 97–106.
6. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л. В. Лисяк; Акад. фін. управління. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 594 с.
7. Словарь иностранных слов / [под ред. А. Спиркина]. – 7-е изд., перераб. – М.: Русский язык, 1980. – 556 с.
8. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – 2-ге вид., випр.]. – К.: Анікот, 2008. – Т. 3. – 675 с.
9. Теория государства и права / [под ред. В. М. Карельского, В. Д. Первалова]. – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 570 с.
10. Гриценко А. А. Развитие форм обмена, стоимости и денег / А. А. Гриценко // К.: Основа, 2005. – 192 с.
11. Лазебник Л. Л. Особливості механізму регулювання міжнародних фінансових відносин на глобальному рівні / Л. Л. Лазебник // *Вісник ДДФА*. – 2013. – № 1 (29). – С. 110–116.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2014.